

Oponentský posudek diplomové práce

Daniel Vaněk, *Židovské osídlení v Chrudimi a okolních obcích, Ústav Blízkého východu a Afriky FF UK, Praha 2012, 115 s.*

Studium otázek týkajících se židovského obyvatelstva v českých zemích má dlouhodobou a bohatou tradici. V průběhu let se však měnila témata, jež byla považována za prioritní a jimž byla věnována v dané době primární pozornost. Zatímco na konci 19. a v první polovině 20. století se zájem badatelů soustředil na počátky dějin židovského obyvatelstva v českých zemích, dějiny jednotlivých židovských obcí, na otázky spojené s postavením židovského obyvatelstva v období tzv. úředního antisemitismu první poloviny 18. století či dobu počínající emancipace ve století následujícím, orientují se současní badatelé primárně na období 20. století. Vedle toho je věnována významná pozornost i evidenci židovských památek, zejména epigrafických, od devadesátých let minulého století plynule vzrůstá zájem o genealogii, regionální dějiny a s tím související studium židovského osídlení v českých zemích.

Až do josefinských reforem (a s určitými právními úpravami v podstatě až do roku 1848) byl život židovského obyvatelstva určován (kromě jiných předpisů a nařízení) především na základě familiantského zákona z roku 1726 a nedlouho poté vydaného tzv. translokačního reskriptu. Zatímco hlavním cílem familiantského zákona byla snaha zastavit a zásadním způsobem snížit stávající počet židovského obyvatelstva v českých zemích, v ideálním případě na stav z roku 1618, translokačním reskriptem byla vymezena místa jeho možného pobytu. Dle hrubého odhadu se nařízení týkalo asi 30 000 českých Židů usazených v té době v 840 městech a vesnicích a 20 000 Židů moravských. Situace se nikterak nezměnila ani vydáním systemálního patentu v roce 1797, který až do poloviny 19. století tvořil základ právního postavení židovské minority v zemi. Teprve rok 1848, kdy byla s definitivní platností zrušena řada dosavadních diskriminujících opatření, přinesl zásadní změnu v postavení Židů v monarchii, jejich zrovnoprávnění s křesťanským obyvatelstvem.

Cílem předkládané diplomové práce Daniela Vaňka je zmapování židovského osídlení v Chrudimi a v okolních obcích v době od druhé poloviny 19. století až do tragických událostí druhé světové války. Po stručném úvodu (s. 7–8), v němž autor seznamuje s cíli práce a základně představuje hlavní informační zdroje, z nichž při zpracovávání tématu vycházel (literatura, novinové články, internetové zdroje) následuje kapitola nazvaná „Židé a město Chrudim“ (s. 9–15), obsahující více než stručné údaje k dějinám města od nejstaršího osídlení území až do konce 19. století, zejména však přináší zmínky týkající se počátků židovského osídlení v Chrudimi a okolních obcích. Hlavní pozornost autor v dané souvislosti věnuje období od konce 18. století a zvláště století následujícímu, na závěr kapitoly je zařazen text přejatý z internetového zdroje, věnovaný rodině Popperů a jejich podniku na výrobu obuvi. Jádro práce představuje kapitola třetí, věnovaná chrudimským židovským obyvatelům, které autor postupně představuje v rámci všech městských čtvrtí (I–IV) podle jednotlivých domů, v nichž tito lidé žili. Strukturu každého záznamu tvoří číslo popisné lomené číslem městské čtvrti, v níž daný objekt je či se nacházel, informace o jeho situování a především informace o obyvatelích (jména, profese). Text je doprovázen řadou fotografií dokumentujících především současný stav jednotlivých objektů, nechybí ale ani historické fotografie. Ve čtvrté kapitole nazvané „Židovské osídlení v okolí Chrudimi“ (s. 94–97) připomíná autor místa s židovským obyvatelstvem, přičemž si všímá především stop po židovském osídlení v terénu (hřbitovy, synagoga, domy). Součástí práce je rovněž seznam osob pochovaných na chrudimském židovském hřbitově, převzatý

z publikace „Židé v Chrudimi“ Alžběty Langové a Renáty Růžičkové a doplněný na základě dostupné fotodokumentace a o výsledky vlastního terénního výzkumu. V závěru sumarizuje diplomant výsledky své práce a vytyčuje badatelské cíle, jimž by se chtěl věnovat v budoucnu.

Je potřeba vyzdvihnout především volbu tématu a systematičnost v postupu při mapování obyvatel jednotlivých chrudimských domů a lze jen doufat, že autor ve své práci bude pokračovat, tak jak ostatně uvádí v závěru. Zde se však nabízí první z řady otázek a poznámek, z nichž první se váže již k titulu práce, a sice nakolik koresponduje s jejím reálným obsahem. Navíc v názvu chybí jakýkoli údaj, kterým by byla práce chronologicky vymezena (to se dozvídá čtenář až z úvodu). Takto, je-li v titulu obecně uvedeno, že práce pojednává o židovském osídlení v Chrudimi a okolních obcích, předpokládala bych alespoň širší využití literatury, kde jsou obsaženy konkrétní údaje tohoto osídlení se týkající (nejen citovaný Soupis židovských rodin z roku 1793, který byl diplomantem využitý nadto pouze pro Chrudim, nikoli již pro okolní obce – u nich se autor pohybuje prakticky pouze v rovině informací o dochovaných památkách, resp. stopách v terénu zanechaných po někdejších židovských obyvatelích těchto lokalit). Jako příklad těchto prací uvádím alespoň Soupis familiantů z roku 1783, Sanderovu práci publikovanou ve Sborníku archivních prací v roce 2002 pod názvem Počty Židů v Čechách v 18. a na počátku 19. století, dále údaje z nejstarších českých katastrů – berní ruly, tereziánského katastru a budeme-li postupovat proti proudu času, tak i informace z rejstříku poplatníků či údaje ze soupisu poddaných podle víry z roku 1651. U jednotlivých obyvatel bych při takto koncipované práci očekávala doplnění informací z matrik a dalších soupisů, a to i při vědomí určitých paleografických mantinelů. Pokud jde o jednotlivé domy a jejich obyvatele, působí informace poněkud nevyváženě, nezřídka chybí citace, odkazy na zdroje, z nichž autor vycházel, kromě toho by pro přehlednost a snazší orientaci bylo užitečné připojení plánu města s vyznačením jednotlivých objektů (včetně např. barevného odlišení existujících a již neexistujících, v minulosti zbořených objektů). Nejen širší použití stávající literatury by bylo přínosem, ale i využití archivních pramenů, kdy u řady z nich v rámci sledovaného období navíc nehrozí paleografické záludnosti zásadnějšího rázu. Citelná je absence těchto pramenů již v závěru druhé kapitoly, na jejímž konci je připojen přejatý text Roberta Šimka (viz výše). V této souvislosti vyvstává otázka, proč autor nepracoval přímo s archivními prameny uloženými ve Státním oblastním archivu v Zámrsku, kde je uložen (inventarizovaný a tedy i od roku 2004 badatelsky přístupný) fond Polický - Rieker a. s. Chrudim a Jaroměř, obsahující písemností (ale i skleněné negativy a kontaktní kopie) vzešlé z činnosti firem F. L. Poppera a Františka Polického, sloučených v roce 1931. V souvislosti s připojeným soupisem literatury a pramenů postrádám některé tituly v textu uvedené, nejsou uvedeny archivní prameny – sbírky fotografií, byť v textu jsou citovány. Zcela stranou ponechávám možnosti využití další literatury nejen k úvodní části práce týkající se bezprostředně Chrudimi, ale i okolních lokalit (P. Kobetič – T. Pavlík – I. Šulc a kol., Chrudim. Vlastivědná encyklopedie, Praha, 2005; J. Charvát, Stará Chrudim, 1991; K. Kuča, Města a městečka..., Praha 1997; Umělecké památky a d.).

Závěr: i přes výše uvedené výhrady (včetně pečlivější závěrečné redakce) doporučuji práci k obhajobě a navrhuji hodnocení stupněm „dobře“.

doc. dr. Ivana Ebelová, CSc.

V Praze dne 1. června 2012